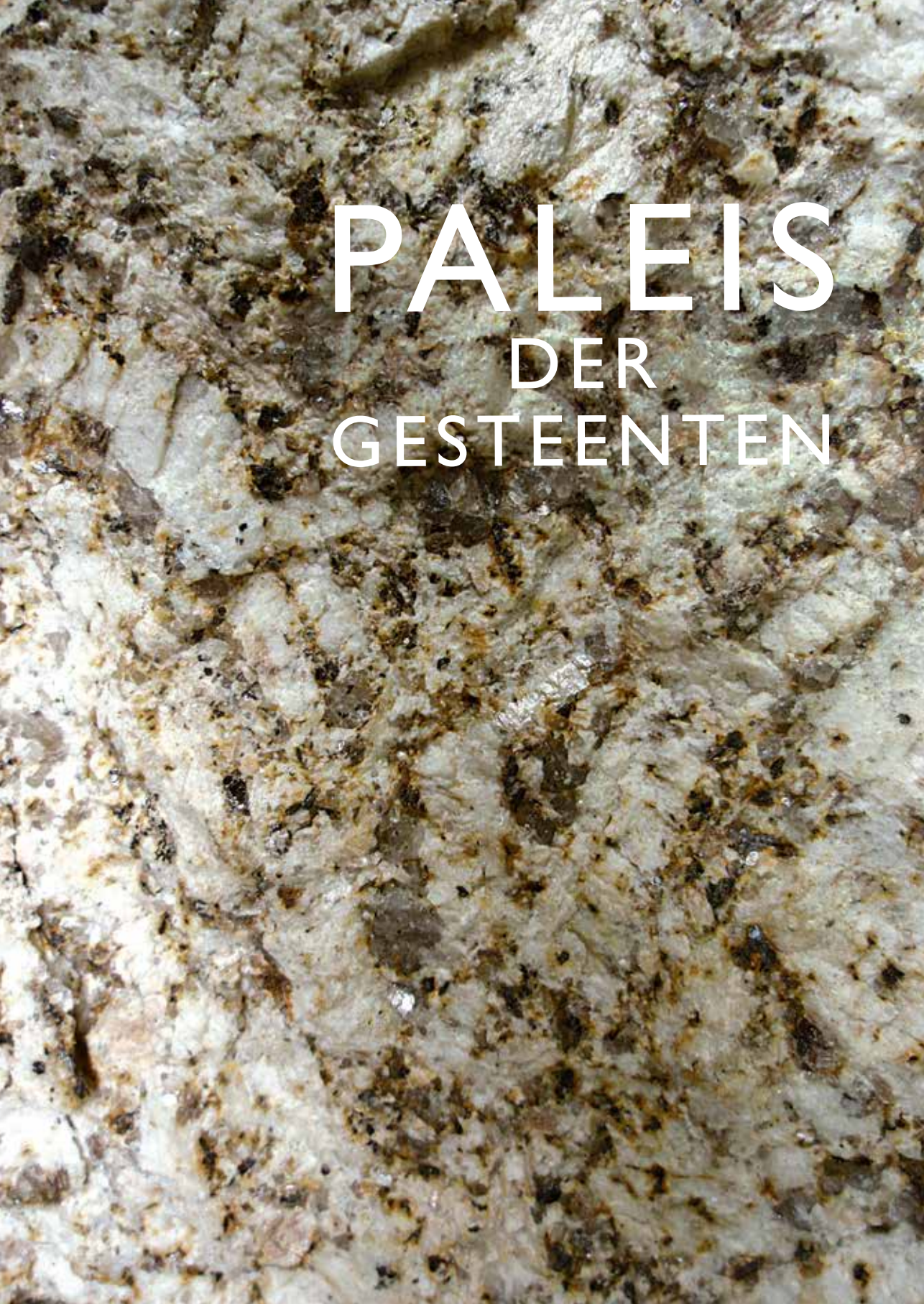

PALEIS DER GESTEENTEN

Het Geologisch Instituut bij de opening op 8 mei 1934.

Geologisch veldwerk in Zweeds Lapland in 1936.
Van links naar rechts: J.M. Faddegon, J.D. de Jong,
H.A. Brouwer, P.D. Quensel, D. Lafeber.

Inleiding

Dit boek gaat over de materiële eigendommen in en aan het Geologisch Instituut aan de Nieuwe Prinsengracht in Amsterdam. De eigendommen betreffen het gebouw, de architectuur, het roerend goed en de uit het Geologisch Instituut voortgekomen verzamelingen. Deze verzamelingen bestaan uit gesteentemonsters en foto's die thans in verschillende musea en instellingen deel uitmaken van de collectie.

Het Geologisch Instituut en het onder gelijke architectuur gebouwde naastgelegen Van der Waals Laboratorium aan de Nieuwe Achtergracht, behoren tot het cultureel erfgoed van de Universiteit van Amsterdam. Beide gebouwen zijn opgenomen in het register van gemeentelijke monumenten. Over de architectuur van het Geologisch Instituut is niet veel gepubliceerd. De beeldhouwwerken en het bouwkeramiek van Hildo Krop aan de gevels zijn menigeen bekend, maar over het materiaalgebruik, de stijlkenmerken en de decoraties van het interieur is tot nu toe weinig vastgelegd. Met deze publicatie wordt dit hiaat aangevuld.

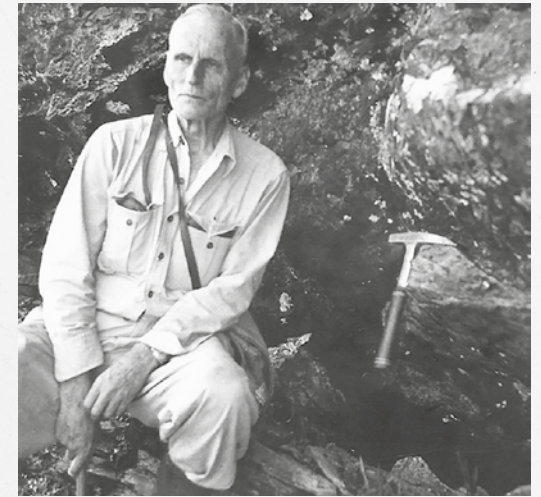
Het Geologisch Instituut, geopend op 8 mei 1934, is speciaal voor het academisch onderwijs en onderzoek in de geologie opgezet en ingericht. Het gebouw verleende vanaf het begin onderdak aan het Geologisch Museum dat een uitgelezen collectie aan mineralen, gesteenten en fossielen tentoon stelde. Een journalist van het Algemeen Handelsblad sprak in de ochtendeditie van 8 mei 1934 daarom lovend over het *Paleis der gesteenten*. Bij de opening van het gebouw is een groot aantal foto's van geologische landschappen en geologische fenomenen geschonken door aardwetenschappelijke instellingen uit binnen- en buitenland. In de periode 1934 tot 1984 zijn daar twee fotoverzamelingen aan toegevoegd: een portretgalerij van alle promovendi opgeleid aan dit instituut en foto's van geologische excursies. Zo bouwde het Geologisch Instituut in de loop der tijd haar eigen geschiedenis. Ook dat verhaal is in beknopte vorm in dit boek opgenomen.

In 1984 wordt de opleiding in de geologie en geofysica aan de Universiteit van Amsterdam opgeheven. Het Geologisch Museum kende vanaf die tijd een doorstart als Artis Geologisch Museum. Dit museum werd in 2013 gesloten. De drie unieke fotoverzamelingen van het Geologisch Instituut worden als onderdeel van de Historische Verzameling van de Universiteit van Amsterdam in depot bewaard.

De bouw

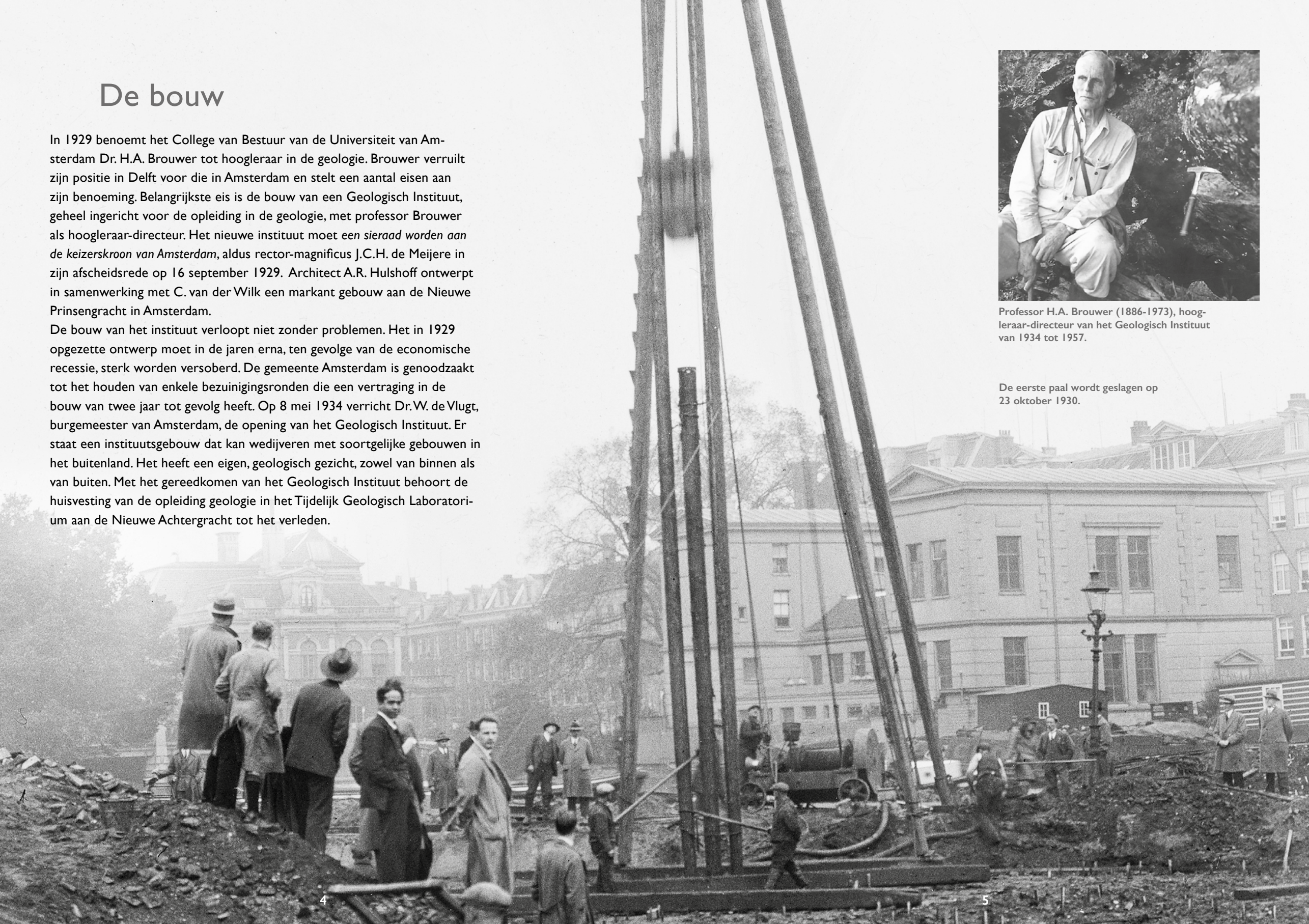
In 1929 benoemt het College van Bestuur van de Universiteit van Amsterdam Dr. H.A. Brouwer tot hoogleraar in de geologie. Brouwer verruimt zijn positie in Delft voor die in Amsterdam en stelt een aantal eisen aan zijn benoeming. Belangrijkste eis is de bouw van een Geologisch Instituut, geheel ingericht voor de opleiding in de geologie, met professor Brouwer als hoogleraar-directeur. Het nieuwe instituut moet een *sieraad worden aan de keizerskroon van Amsterdam*, aldus rector-magnificus J.C.H. de Meijere in zijn afscheidsrede op 16 september 1929. Architect A.R. Hulshoff ontwerpt in samenwerking met C. van der Wilk een markant gebouw aan de Nieuwe Prinsengracht in Amsterdam.

De bouw van het instituut verloopt niet zonder problemen. Het in 1929 opgezette ontwerp moet in de jaren erna, ten gevolge van de economische recessie, sterk worden versoerd. De gemeente Amsterdam is genooddzaakt tot het houden van enkele bezuinigingsronden die een vertraging in de bouw van twee jaar tot gevolg heeft. Op 8 mei 1934 verricht Dr. W. de Vlugt, burgemeester van Amsterdam, de opening van het Geologisch Instituut. Er staat een instituutsgebouw dat kan wedijveren met soortgelijke gebouwen in het buitenland. Het heeft een eigen, geologisch gezicht, zowel van binnen als van buiten. Met het gereedkomen van het Geologisch Instituut behoort de huisvesting van de opleiding geologie in het Tijdelijk Geologisch Laboratorium aan de Nieuwe Achtergracht tot het verleden.

Professor H.A. Brouwer (1886-1973), hoogleraar-directeur van het Geologisch Instituut van 1934 tot 1957.

De eerste paal wordt geslagen op 23 oktober 1930.

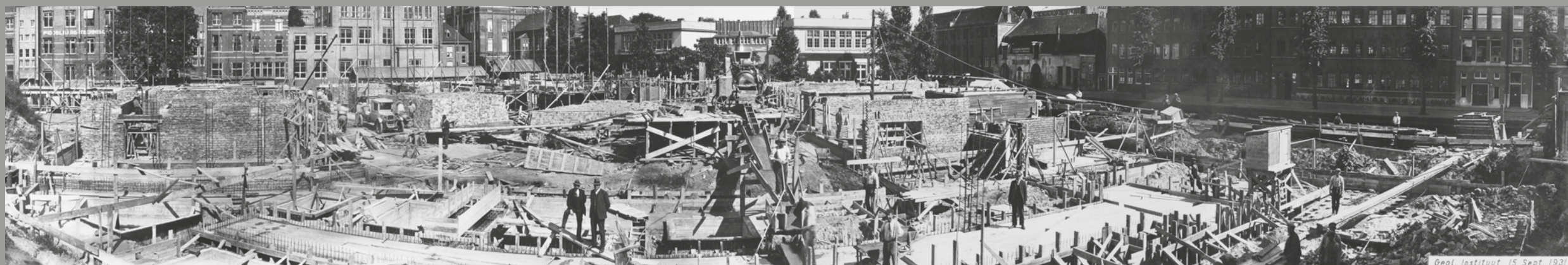

Bouwriep maken. 27 september 1930

Trekpaard en heistelling.
23 oktober 1930

Het beton wordt gestort.
Detail van onderstaande
panoramafoto.

Geol. Instituut 15 Sept 1931

Het hoogste punt bereikt.
22 januari 1932

Allard Remco Hulshoff
1880-1958, stadsarchitect
bij Publieke Werken van de
gemeente Amsterdam.
Foto Stadsarchief Amster-
dam

Detail van de bouwteke-
ning van de begane grond
uit het bestek van het
Geologisch Instituut.
Met kleur wordt het type
vloer aangegeven.
Groen: marmer, geel:
hout, blauw: tegels, rood:
linoleum.

April 1934

Stijlkenmerken van het exterieur

Het ontwerp van het Geologisch Instituut speelt in op de bestaande stedenbouwkundige situatie: het gebouw is langs het water geplaatst en buigt mee met de knik in de Nieuwe Prinsengracht. Boven het hoge souterrain, feitelijk de plint van het gebouw, volgen drie bouwlagen met grote ramen die als erkers uitsteken in de gevelpartij. De bouwkundige stijlkenmerken komen tot uitdrukking in de beeldhouwde ornamenten, de toren, het traditionele dak, het metselwerk met verdiepte voegen, de uitspringende bouwmassa's en de stalen raamkozijnen en deuren. Het gebouw is een combinatie van meerdere bouwstijlen (Amsterdamse School, Delftse School, Dudok-trant en het Nieuwe Bouwen) en is een sprekend voorbeeld van de 'huisstijl' uit de jaren 1920-1930 van de Afdeling Gebouwen van de Dienst Publieke Werken van de gemeente Amsterdam.

De gevels aan de Nieuwe Prinsengracht en de Nieuwe Achtergracht.

De twee beeldjes in spiegelbeeld aan weerszijden van de toren tonen de speurende blik van de veldgeoloog.
Hildo Krop. Euville kalksteen.

Hoofdingang van het Geologisch Instituut aan de Nieuwe Prinsengracht.
Foto uit 2021

Gevelbeelden

Het Geologisch Instituut is versierd met voorstellingen die alle een duidelijke, soms symbolische, relatie met de geologie bezitten. Het beeldhouwwerk in natuursteen en de beelden van aardewerk zijn vervaardigd door Hildo Krop. Enkele sculpturen zijn gemaakt van graniet, afkomstig uit een groeve in Beieren. Andere zijn gehakt uit Euville, een kalksteen die wordt gewonnen in Lotharingen, in het noorden van Frankrijk. Voor het over drie verdiepingen doorlopende glasmaat bij de hoofdingang staat op een voetstuk het kalkstenen gevelbeeld *Gea*, godin van de Aarde. Onder de vensters op de begane grond en op de gemetselde kolommen zijn aan de gevels langs de Nieuwe Prinsengracht en aan de Nieuwe Achtergracht in totaal 61 beelden van aardewerk geplaatst. De 32 consolesteentjes en de 29 pijlerbekroningen laten verschillende geologische voorstellingen zien. De levendigheid van de bakstenen sculpturen en het werk in natuursteen aan het instituutgebouw illustreren het vakmanschap van Hildo Krop. Gezien de detaillering van de geologische fenomenen moet Krop in nauw overleg met, vermoedelijk, professor Brouwer de vormgeving van de terracotta sculpturen hebben voorbereid.

Sculptuur op de Mazirelbrug in de Roetersstraat, met zicht op het Geologisch Instituut.
Hildo Krop. Beiers graniet. Foto uit 1962

Gea.
Eén hand van de godin is omhoog gericht en draagt als het ware de hemel; de andere hand, naar beneden, wijst naar de Aarde.
Hildo Krop.
Euville kalksteen.
Foto Jan Wiersma, 1984

Hildo Krop in zijn atelier aan de Plantage Muidergracht. Omstreeks 1935.
Foto's Stadsarchief Amsterdam

Gipsmodel van *Gea* in het atelier.

Steenbikker. Hildo Krop. Beiers graniet.

Veldgeoloog.
Hildo Krop. Euville kalksteen.

Veldgeoloog.
Hildo Krop. Euville kalksteen.

Hildo Krop

Hildo Krop (1884-1970) was een veelzijdig beeldend kunstenaar. Hij volgde teken- en schilderlessen in het buitenland, bekwaamde zich in het modelleren in klei aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam en leerde het hakken in steen van beeldhouwer John Rädecker. Krop vestigde zich eind 1912 als beeldhouwer in Amsterdam en werkte van 1913 tot 1916 mee aan de versieringen in keramiek en natuursteen aan het Scheepvaarthuis. Op voorspraak van architect A.R. Hulshoff van de Dienst Gebouwen kreeg Krop in 1916 een (deeltijd-)baan bij de Dienst Publieke Werken van de Gemeente Amsterdam. Vanaf 1920 had hij een woonhuis en atelier op de Plantage Muidergracht, niet ver van de plek waar later het Geologisch Instituut zou worden gebouwd. Hildo Krop maakte honderden beeldhouwwerken voor de Gemeente Amsterdam. Zijn sculpturen zijn een onlosmakelijk onderdeel van het stenen cultureel erfgoed in de hoofdstad.

Gevelwand van het souterrain
van het Geologisch Instituut
aan de Nieuwe Achtergracht.

Twaalf voorstellingen op de consolesteentjes aan de gevels van het Geologisch Instituut langs de Nieuwe Prinsengracht en de Nieuwe Achtergracht.
Van links naar rechts: zwevende sauriër, dinosaurius, het pannen van goudzand, puinwaaier aan de voet van bergte, twee gashouders, mijnschacht met storthoop, berglandschap met naaldbomen, stapels baksteen, negen boortorens, fabriek, dijkwerker met basaltblokken, aardbeving. *Hildo Krop. Terracotta.*

Acht voorstellingen van pijlerbekroningen aan de gevels langs de Nieuwe Prinsengracht en de Nieuwe Achtergracht. De getoonde beelden zijn op enkele kleine beschadigingen na nog in goede staat. Andere beelden laten wat meer schade zien. Van links naar rechts: berglandschap met twee samenvloeiende rivieren, rokende vulkaan met daaronder een magmakamer, boortorens met spuitende oliebron, microscoop, berglandschap met waterval, zegelbomen (*Sigillaria*), spuitende geiser, laboratorium instrument. *Hildo Krop. Terracotta.*

Van buiten naar binnen

Hoofdingang

Het belang van tijd in de geologie wordt verbeeld bij de hoofdingang door de *Mythe van de Tijd*. Een vogel slijpt één keer per jaar zijn snavel aan de granieten berg; wanneer de berg is afgesleten is er één seconde van de eeuwigheid verstreken.

Reliëf uit Beiers graniet, rechts van de ingang-deur. Hildo Krop.

Beiers graniet. Werkplaats Hildo Krop.

Kalksteen uit Solnhofen

Op de vloer in het tochtportaal van de entree liggen dunne platen van een geel getinte kalksteen. Deze plaatkalk komt uit een groeve in de omgeving van Solnhofen, een dorp in het noorden van Beieren. In de kalkstenen, die dateren uit de Laat-Jura (Malm), zijn talloze fossielen gevonden. Elke plaat kalksteen wordt in de groeve gespleten en onderzocht op de aanwezigheid van fossielen. In 1875 is bij het splijten van de plaatkalk een exemplaar van de 'oervogel' *Archaeopteryx* ontdekt. De Solnhofen plaatkalksteen werd in Nederland vanaf het interbellum een populaire interieursteen.

Kratten met plaatkalksteen uit de groeve bij Solnhofen.

Penning uit 1934

In het halletje hangt een marmeren plaquette waarop de voor- en achterzijde van een bronzen penning zijn bevestigd. De gedenksteen werd op 8 mei 1934 bij de opening aangeboden door de Geologische Studenten Vereniging. De vier onderwezen studierichtingen binnen de geologie in de jaren 1930 zijn met signatures afgebeeld op de penning: economische geologie, mineralogie, geologie, palaeontologie. De penning is vervaardigd door de medailleur Martinus Fleur die werkte voor de brongsieterij Koninklijke Begeer in Voorschoten.

Bronzen penning, uitgegeven ter gelegenheid van de opening van het Geologisch Instituut in 1934.

Herdenkingsplaat van Ary Prins (1921-1945).

Ary Prins

Links van de plaquette hangt de bronzen herdenkingsplaat van Ary Prins. Prins spoort tijdens de studentenacties in de lente van 1943 zijn medestudenten aan de loyaliteitsverklaring van de bezetter niet te tekenen. In september 1944 wordt hij door een dispuutgenoot gevraagd zich aan te sluiten bij de Binnenlandse Strijdkrachten. Diezelfde maand wordt Prins tijdens het afleveren van wapens door de Sicherheitspolizei gearresteerd. Hij ontsnapt maar wordt kort daarna opnieuw gevangen genomen. Op 7 januari 1945 wordt hij in Limmen met negen anderen doodgeschoten als represaille voor het doden van een Duitse dienstplichtige soldaat door het verzet. (Bron: Persoonsregister Erebegraafplaats Bloemendaal)

Vloermozaïek

Voorbij de tochtdeur stapt u over een klein vloermozaïek het gebouw binnen. Het mozaïek bestaat uit een palet van diverse soorten gekleurde marmers en kalkstenen van wisselende grootte. De spiraalvorm in het midden verwijst naar de evolutie van het leven op Aarde. Dominant is verder de ruitvorm en het pentagram, de vijfpuntige ster, als groot geometrisch element in het grondplan en in kleiner formaat in de vier hoeken van het mozaïek. Het mozaïek is mogelijk vervaardigd door beeldhouwer Willem Molin (1895-1959).

Detail van het vloermozaïek in de hoek linksonder.

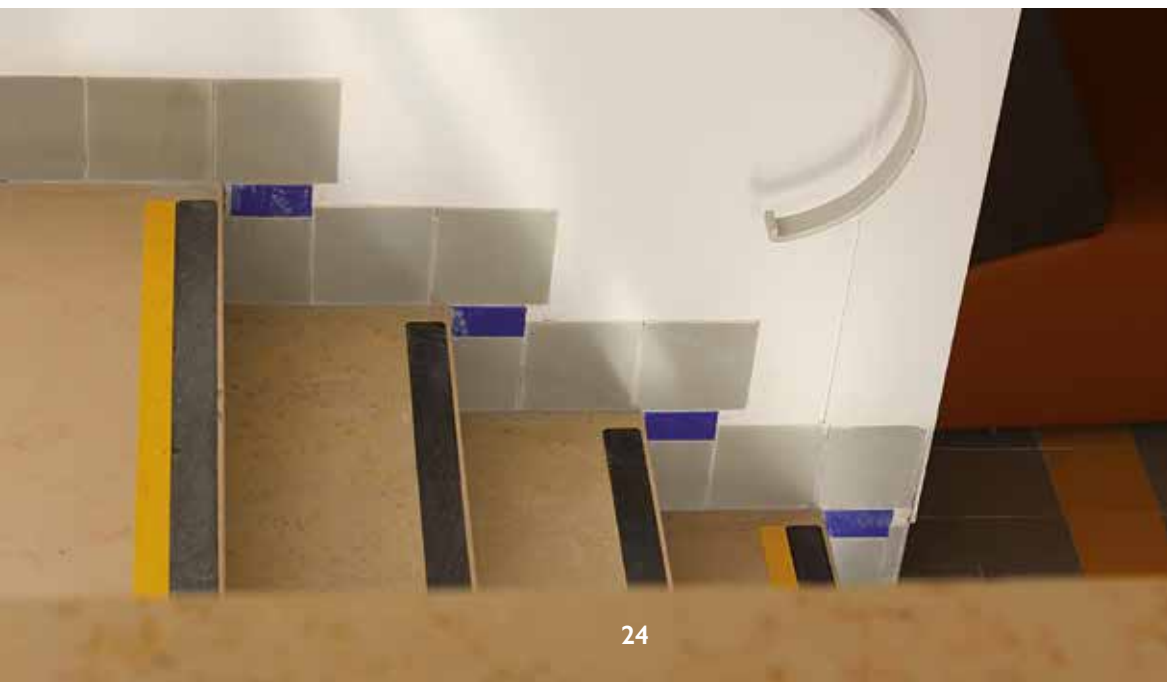

Stijlkenmerken van het interieur

De plattegrond van het instituut toont lange centrale gangen op iedere bouwlaag met aan weerszijden lokalen en kamers van verschillende grootte. De hoofdingang geeft toegang tot een ruime hal en aangrenzend centraal trappenhuis. In het trappenhuis is bij de trappen een lage betegeling van grijze en blauwe tegels aangebracht. De traptreden zijn gemaakt van Comblanchien kalksteen, een steen van Jura-ouderdom uit de omgeving van Beaune in Bourgondië. De vloeren zijn gelegd van crèmekleurige en grijze tegels met plaatselijk, in de hallen, een band van okergele tegels. De sierlijk gebogen ijzeren leuningen en de getrokken spijlen langs de trap aan de westzijde van het gebouw zijn fraaie architectonische details van het instituutsgebouw. De thans in het Geologisch Instituut aanwezige tegelvloeren zijn niet de oorspronkelijke. In het Van der Waals laboratorium is nog wel het originele vloerpatroon uit 1934 zichtbaar.

Op de bouwtekeningen uit het bestek van het Geologisch Instituut is aangegeven dat de vloer in de hal op de begane grond en die op de eerste verdieping een gewenste uitvoering in marmer hadden. Wellicht gaat het hierbij niet om een vloer van een kristallijne marmer, maar om de toepassing van de Comblanchien kalksteen. Een dichte kalksteen wordt namelijk in de natuursteenhandel vaak als marmer benoemd. Dat plan voor de vloeren sneuvelde in de bezuinigingsronden in het begin van de jaren dertig.

Tegels langs de trappen van het Geologisch Instituut.

Sierwerk van ijzeren spijlen in het Geologisch Instituut.

In het Van der Waals laboratorium zijn de originele vloertegels nog aanwezig.

Decoraties

Endogene en Exogene krachten

In de hal op de begane grond is de wanddecoratie *Endogene Krachten* in graffito-techniek aangebracht waarvan Willem Molin de maker is. Zijn signatuur, een omcirkelde M, is daarvan het bewijs. De koppen van demonen staan in deze graffito symbool voor de in de diepere Aarde werkzame krachten.

Het pendant van de verbeelding van de krachten in de ondergrond is de graffito *Exogene Krachten* in het trappenhuis op de eerste verdieping. Hier zijn de aan het aardoppervlak werkzame krachten, zoals wind, regen en ijs in beeld gebracht. Deze wanddecoratie is gemaakt door Lucie Steffens, getuige haar initialen (LS) op de graffito. Willem Molin en Lucie Steffens waren leerlingen van Richard Roland Holst (1868-1938), docent in het vak decoratieve en monumentale schilderkunst aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam. Kunst behoorde volgens Roland Holst voor een breed publiek toegankelijk te zijn. Veel van zijn monumentale, decoratieve kunstwerken – en die van zijn leerlingen – zijn in openbare gebouwen in Amsterdam en daarbuiten toegepast. Willem Molin is ook de maker van de graffito's *Lavoisier* en *Archimedes* in het Van der Waals laboratorium. Dat gebouw aan de Nieuwe Achtergracht is tegelijk met het Geologisch Instituut gerealiseerd.

Initiaal Willem Molin
op de graffito *Endogene
krachten*.

Graffito
Endogene krachten.
Willem Molin, 1934

Archimedes en Lavoisier boven
de klapdeuren in het Van der
Waals laboratorium. Foto's
Stadsarchief Amsterdam, 1934

Willem Molin in zijn atelier
voor de graffito Lavoisier.

Initiaal Lucie Steffens
op de graffito Exogene
krachten.

Kalksteen uit
Comblanchien.

Groeve Barberet in
Comblanchien (Frank-
rijk).
Foto Michiel Duser, Belgi-
sche Geologische Dienst.

Marmertableau

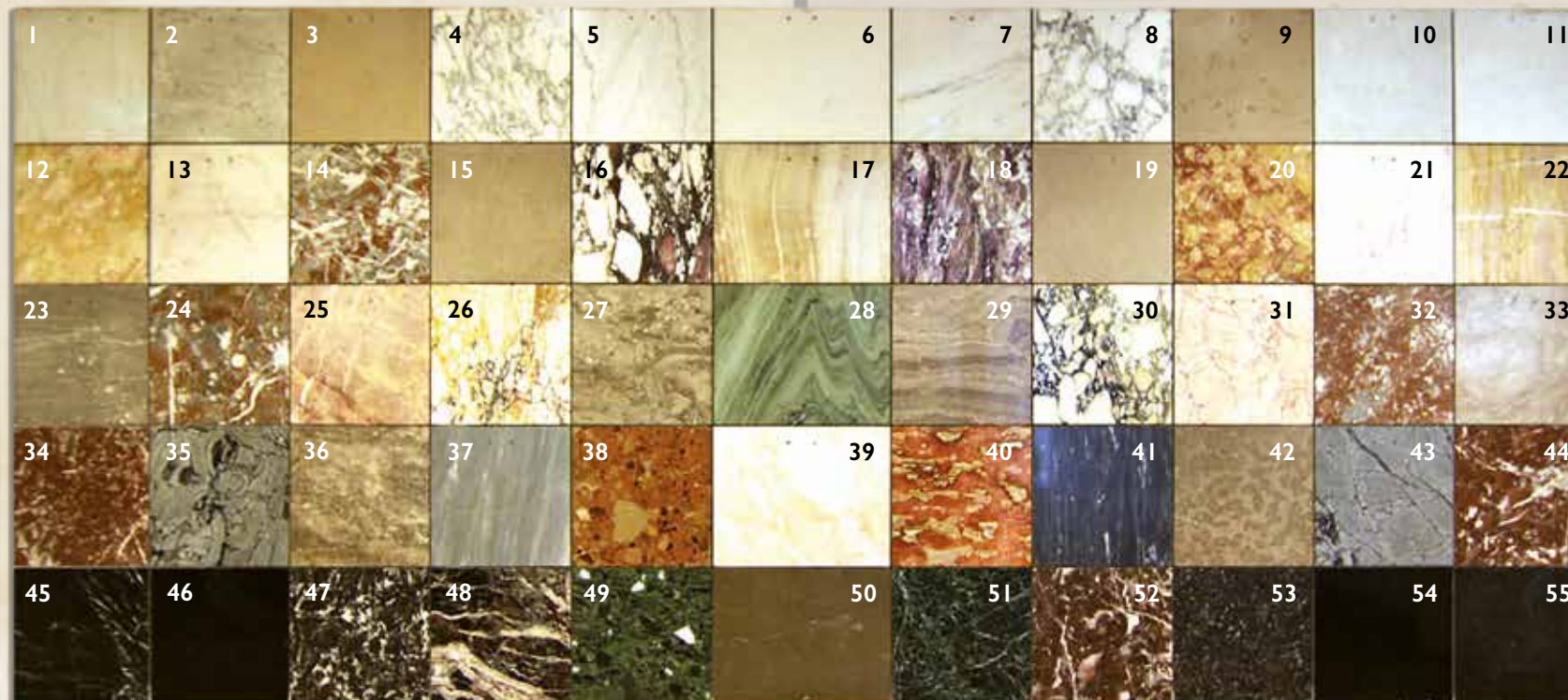
Aan het eind van de oostelijke vleugel op de begane grond bevindt zich een kleurrijk tableau dat is samengesteld uit vijfenvijftig platen kalksteen en marmer. De platen zijn afkomstig uit steengroeven in Europa en Noord Afrika (Algerije). De positie van de platen volgt een duidelijk patroon, van donker aan de basis, veelkleurig in het midden tot licht getint aan de top. Door de symmetrie, de spiegeling van het linker en rechter deel ontstaat een soort van *livre ouvert*. Het *open boek* is een veel voorkomende toepassing bij het plaatsen van marmeren tegels in binnen- of buitenwerk. Wie de platen heeft ingedeeld is niet bekend.

1. Bianco chiari II eme App. Alpen, It.
2. Alg Bianco chari IVeme App. Alpen, It.
3. Rocheron granite Fr.
4. Piastraccia, bianco venato App. Alpen, It.
5. Veine giardino It.
6. Statuaire, bianco chiari App. Alpen, It.
7. Statuaire II, bianco chiari App. Alpen, It.
8. Arabescato App. Alpen, It.
9. Comblanchien marbrier Vill. la Faye, Fr.
10. Bianco chiari III eme App. Alpen, It.
11. Bianco altonino App. Alpen, It.

12. Onyx doré nuageux Aïn-Smara, Alg.
13. Vigaria Port.
14. Vieux bleu St. Rémy Be.
15. Lunel uni clair Hydrequent-Rinxent, Fr.
16. Brèche violette Toscane, It.
17. Onyx doré rubane Aïn-Smara, Alg.
18. Fleur de Pêcher Toscane, It.
19. Comblanchien marbrier Vill. la Faye, Fr.
20. Brèche orientale de St. Maxim Fr.
21. Rosé aurore veine Fr.
22. Jaune de Brignoles Fr.

23. Gris grand fond Be.
24. Royal Haumont Vodelée, Be.
25. Violet de Brignoles Dép. Var, Fr.
26. Skiros Gr.
27. Napoléon grand mélange P. de Calais, Fr.
28. Cipollino versilia Valmoneta, Toscane, It.
29. Lunel Notre Dame B Hydr-Rinxent, Fr.
30. Brèche stazzema Toscane, It.
31. Rosé de Brignoles Var, Fr.
32. Rosé de Vodelée Be.
33. Lunel Notre Dame Fr.

34. Griotte Vodelée Be.
35. Bleu fleuri tigre Stazzema, App. Alpen, It.
36. Napoléon Pied d'Alouette, Hydr-Rinxent, Fr.
37. Bleu turquin costa App. Alpen, It.
38. Brèche de Salernes Dép. Var, Fr.
39. Rosé aurore nuageux Roquebun, Hér., Fr.
40. Rouge de Varolles Dép. Aisne, Fr.
41. Blue turquin Capella Toscane, It.
42. Lunel fleuri Hydrequent-Rinxent, Fr.
43. Bleu fleuri Fr.
44. Griotte St. Rémy Be.

45. Bleu belge Bioulx, Be.
46. Noir ordinaire Dinant, Be.
47. St. Anne grande mélange Be.
48. Brèche antique d'Urdos Fr.
49. Vert antique Gr.
50. Lunel uni foncé Hydrequent-Rinxent, Fr.
51. Tinos Gr.
52. Griotte grand fond St. Rémy, Be.
53. St. Anne, petit mélange Be.
54. Noir fin Be.
55. Petit granit Be.

Landnamen zijn afgekort,
App. Alpen: Appuaner Alpen

Inrichting

'Schier overweldigend is de indruk, dien de bezoeker ontvangt van dit, na vele strubbelingen dan toch eindelijk tot stand gekomen volumineuze gebouw, waar 25 studenten in de geologie hun opleiding zullen ontvangen... Een gebouw dat zal dienen tot drieërlei doel: voor het onderwijs, voor wetenschappelijk onderzoek en als tentoonstellingsruimte'.

Aldus de verslaggever van het Algemeen Handelsblad in het ochtendblad van 8 mei 1934. Vijftig jaar later wordt het 50-jarig bestaan van het Geologisch Instituut gevierd. De dreiging van de opheffing van de studierichting geologie aan de Universiteit van Amsterdam hangt dan al enige tijd in de lucht en in 1988 wordt het *Hora* est in marmer gebeiteld. Enkele jaren daarvoor is een album samengesteld waarin een aantal foto's van het gebouw is opgenomen. Aan de hand van deze en andere, meest oudere foto's wordt een beeld geschetst van de inrichting van enkele ruimten in het instituutsgebouw.

Werkplaatsen en laboratoria

In de doctoraalopleiding van de studie geologie aan de Universiteit van Amsterdam is het geologisch veldwerk een hoofdactiviteit. Meestal omvat dit veldwerk het in kaart brengen van de geologie van een bergachtig gebied in het buitenland. De in het veld verzamelde gesteentemonsters worden in de werkplaatsen in het souterrain gebroken, gemalen en gezaagd. In de slijpkamer worden van de gezaagde handstukken flinterdunne (0.03 mm) plakjes gemaakt en op glas gelijmd. Deze slijpplaatjes worden bestudeerd onder de polarisatiemicroscopie waarbij uit textuur en samenstelling van het monster de ontstaansgeschiedenis van het gesteente wordt afgeleid. Voor het onderhoud van het instrumentarium, bijvoorbeeld reparaties aan microscopen, en het onderhoud van het interieur van het gebouw beschikt het instituut over een eigen instrumentmakerij. In het instituut is verder een aantal laboratoria opgenomen, zoals het pyrochemisch lab waarin gesteentemonsters door verhitting worden ontleed. Op de tweede verdieping worden in de loop der jaren ruimten ingericht voor, onder meer, mineraalscheiding, chemische analyses en röntgenspectrometrie.

Grote Collegezaal, ca 1980. De Grote en Kleine Collegezaal met de voor de bouwtijd karakteristieke houten banken, zijn bij interne verbouwingen in de afgelopen jaren afgebroken.

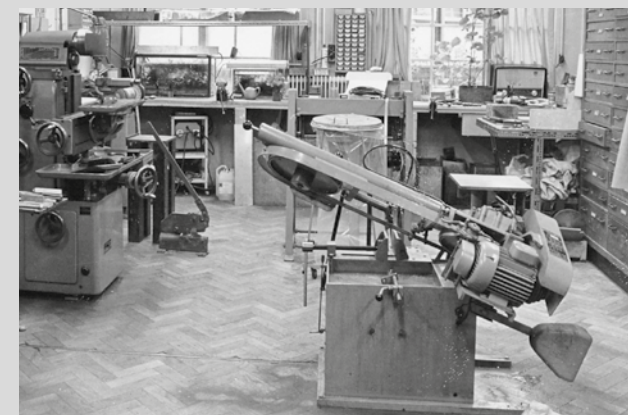
De Grote Collegezaal bij het afscheid van professor W.P. de Roever in 1975. Foto Edo Veenstra

Labruimte voor chemische analyses.

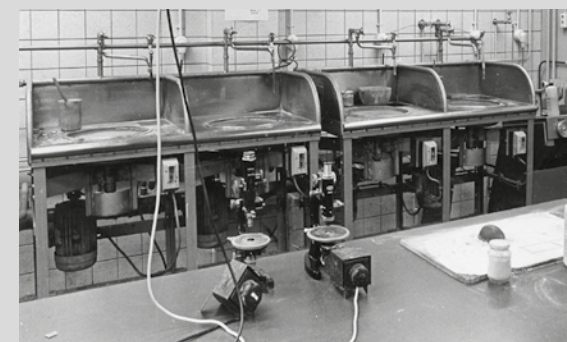

De heer Pick met slijppoeders aan de draaischijf. Foto ca 1960.

De slijpkamer omstreeks 1980.

De instrumentmakerij in het souterrain.

De studenten achter de microscopen tijdens de opening in 1934.

Slijpplaatje Carrara marmer en houten standaard voor slijpplaten.

Bibliotheek

De bibliotheek met leeszaal op de begane grond strekt zich uit over verschillende vertrekken. Eind jaren '50 wordt de ruimte van de fietsenstalling in het souterrain omgebouwd voor de uitbreiding van de bibliotheek. De bibliotheek omvat dan rond 1700 meter plankruimte. De collectie telt in het begin van de jaren '80 ongeveer 60.000 boeken en tijdschriften, 28.000 overdrukken van artikelen en 8000 geologische kaarten. Het is daarmee de grootste geologische bibliotheek in Nederland. Aan een van de boekenkasten in de studiezaal hangt een bordje met de tekst: *Het schip mag wel de haven uit, maar de zeilen moeten zichtbaar blijven*, lijfspreuk van toenmalig bibliothecaris Tjon Appian. Een geleend boek mag dus wel naar de eigen kamer, maar niet het gebouw uit.

Bibliothecaris
J.H.L. Tjon Appian,
ca 1955.

Leeszaal en boeken-
bak met wekelijkse
aanwinsten.

Kelderruimte van de
bibliotheek in 1983.

Studiezaal en bibliotheek.

Studiecollecties en stenenkasten

De studiecollecties van de gesteentemonsters en fossielen bevinden zich in speciaal voor dit doel gemaakte houten ladenkasten in het souterrain en in de practicumzalen. Die ruimten zijn niet onbeperkt en daarom staan in de docentenkamers vaak ook nog één of twee grote ladenkasten met gesteentemonsters die zijn verzameld tijdens het veldwerk. De vloeren in het gebouw zijn zo uitgevoerd dat deze de zware last kunnen dragen: boven enkele deuren hangen bordjes met het opschrift *Belasting maximaal 280 kg per m²*. Doctoraalstudenten delen met elkaar de kamers op de zolderverdieping en de in die kamers geplaatste stenenkasten.

Zolderkamer van doc-
toraalstudent Piet van
Rooijen, 1967.

Werkkamer van geoloog
Thom Roep. Links een laden-
kast met gesteenten, rechts
een binoculaire microscoop
op de bureautafel.

Rhône gletsjer, 1934.

De door geologie student Willem Loeb omstreeks 1962 aangebrachte schildering in de koffiekamer.
Foto Artis Archief
ca 1980

Historische verzameling

Aan de wanden van de gangen en in de zalen van het instituut komen drie collecties ingelijste foto's voor. Allereerst zijn dat de bij de opening in 1934 door diverse buitenlandse instellingen geschonken groot formaat foto's van geologische fenomenen, zoals gletsjers uit de Alpen, vulkanen op Java en geisers uit Noord-Amerika. In de koffiekamer op de eerste verdieping is één wand versierd met een vijftigtal ingelijste portretfoto's van promovendi in de geologie. Op de aangrenzende wand is in de jaren '60 een schildering door Willem Loeb aangebracht die later – in de jaren '90 – is bedekt met een witte verflaag. In de gang naar de Grote Collegezaal hangen ongeveer 75 groepsfoto's van deelnemers aan geologische excursies.

Portretten van de promovendi in de koffiekamer, 1962.

Doctoren in de Wiskunde en Natuurwetenschappen:
A. Schreuder, Oen Ing Soen, H. N. A. Priem en H. E. Rondeel.

Wand met excursiefoto's.

Emma-mijn, Zuid-Limburg. Begin jaren '30.

Eifel 1930.

Maarn 1932. Geologen en biologen.

Zuid-Limburg 1933.

Boulogne 1934.

Bevrijding van R.J.H. Patijn, 9 juli 1934.
Prof. H. A. Brouwer,
R. J. H. Patijn,
Don Gonzalo Cabecos Vice-Consul der Nederlanden,
Don Manuel Florez militair rechter.

Achterhoek en Twente 1940.

Donderen, Drenthe 1941.

Ardennen 1954.

Scandinavië 1955.

Zwitserland 1946.

Zwitserland 1958.

Ardennen 1960.

Boulonnais 1951.

Zuid-Limburg 1952.

Oost-Alpen 1961.

Zweden 1965.

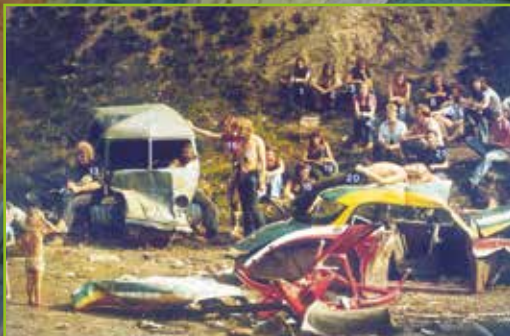
Boulonnais 1967.

Zwitserland 1969.

Ardennen 1971.

Ardennen 1973.

Zwitserland 1981.

Veldboekje met aantekeningen.

Ardennen 1982.

Unieke collectie

De drie series van bijna 300 foto's die tot 1988 onderdeel waren van de inrichting van het Geologisch Instituut, vormen een uniek document van de academische opleiding in de geologie. De collectie valt onder de Historische Verzamelingen van de Universiteit van Amsterdam en wordt bewaard in een museumdepot in Amsterdam. Een korte beschrijving van de objecten is gedigitaliseerd en kan via de bibliotheek van het Allard Pierson museum worden geraadpleegd.

De gangen en hallen van het instituut zijn bij diverse verbouwingen in de afgelopen jaren grotendeels intact gebleven, maar de grandeur van de wandversieringen is grotendeels verloren gegaan. Er is één relict uit de collectie van de begintijd van het Geologisch Instituut dat te groot was om elders op te slaan en op de oorspronkelijk plek is gebleven. Dat is de monumentale Geologische Kaart van Europa die een complete wand in de hal op de eerste verdieping beslaat.

Geologische kaart van Europa uit de jaren '30.

Museumvitrines in de hal op de begane grond, ca 1975.

Klassieke opstelling van de vitrinekasten op de eerste verdieping. De geologische kaart van Europa is zichtbaar op de achtergrond, ca 1975.

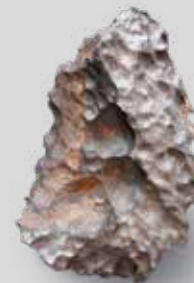

Geologisch Museum

‘Een glazen deur, beheerst door een monumentaal steenen beeldhouwwerk zwaait open...men bevindt zich in een immense glazen hal, ruim als een museumzaal, licht en luchtig als een sanatorium waar onder vitrines zonderlinge, aantrekkelijke voorwerpen, merkwaardig van vorm en kleur, de aandacht boeien’ (Algemeen Handelsblad, 8 mei 1934)

In 1883 schenkt de Gemeente Universiteit van Amsterdam een kabinet met mineralen en gesteenten aan de chemicus Prof. dr. J. van 't Hoff, de eerste hoogleraar aan deze universiteit met geologie in zijn leeropdracht. Die verzameling vormt de basis van de museumcollectie die in 1934 een plaats krijgt in het Geologisch Instituut. De drie boven elkaar gelegen hallen, belicht door het over drie verdiepingen doorlopende glasraam, vormen de kernen van de tentoonstellingsruimte. De totale vloeroppervlakte van de expositieruimte bedraagt ongeveer 800 m². Voor het eerst worden niet alleen de geologie-studenten maar ook een groter publiek in Amsterdam geïnformeerd over gesteenten, mineralen en fossielen. In de hal op de begane grond en de aangrenzende museumzalen vindt men ‘... indrukwekkende stukken op mineralogisch gebied, o.a. een complete verzameling sierstenen aangeboden door de heer F.G. Waller te Amsterdam, versteende bomen, een stuk uit Amerika met voetsporen van een dinosaurius, lava uit Hawaii met bladlittekens.’ De verslaggever uit 1934 komt woorden te kort om de vele uitgestalde voorwerpen in de glazen vitrines te beschrijven.

Malachiet, ijzermeteoriet, Böttinger travertijn, gletsjerkrassen en trilobiet afkomstig uit de collectie van het Geologisch Instituut.
Foto's Artis archief/
Ronald van Weeren, Fred Nordheim

De collectie groeit in de loop der jaren uit tot een hoeveelheid van ongeveer 300.000 stukken. De voorwerpen zijn deels verkregen uit schenkingen van instellingen en particulieren uit binnen- en buitenland, uit legaten en aankopen. Veel handstukken van gesteenten en fossielen zijn verzameld door docenten en studenten tijdens veldwerk en excursies in het buitenland. Een verzameling zwerfkeien uit Nederland, afkomstig van de geoloog Van der Lijn, werd in 1941 aan het Geologisch Museum geschonken. Deze Van der Lijn collectie ondervindt veel belangstelling van Nederlandse amateurgeologen.

Timor-collectie

In de verzameling van het Geologisch Museum bevindt zich een bijzondere collectie gesteenten en fossielen uit Timor. Deze Timor-collectie is gedurende de jaren 1927-1937 tijdens expedities onder leiding van Prof. Brouwer in het oostelijk deel van de Indonesische Archipel verzameld. Naast de handstukken van sedimentaire, metamorfe en stollingsgesteenten, bevat deze collectie ook fossielen uit afzettingen van Perm en Trias ouderdom. Onder deze fossielen zijn de Stekelhuidigen ruim vertegenwoordigd, waaronder diverse soorten zeelilies en blastoïden. Verder bevat de collectie onder meer belemnieten en ammonieten. De Timor-collectie is van wetenschappelijk belang en trok meerdere onderzoekers uit het buitenland naar het Geologisch Museum.

Schizoblastus permicus uit Timor.

Vitrines met gesteenten en fossielen uit de Timor collectie.

Ichthyosaurus (vishagedis) in leisteen, verkregen bij de opening van het instituut in 1934.

Assistent Gerrit Gorter met museumstukken, ca 1965.

Naast het beheer van de collectie en het gebruik van de voorwerpen bij onderwijs en onderzoek in de geologie heeft het museum een belangrijke publieksfunctie. In de jaren '70 en begin jaren '80 worden enkele thematische exposities opgezet, waaronder *Grondstof tot nadenken* over de minerale bodemschatten zoals koper, steenkool, olie en gas en nucleaire brandstoffen.

Tentoonstelling *Grondstof tot nadenken*, 1981.

Santanadactylus in het trappenhuis van het Artis Geologisch Museum. Reconstructie Dr. P.H.J. de Buissonjé.

Artis Geologisch Museum

De subfaculteit geologie en geofysica wordt in 1984 opgeheven en in 1989 moet ook het Geologisch Museum het instituutsgebouw aan de Nieuwe Prinsengracht verlaten. Een derde deel van de collectie vindt een onderkomen in het nieuw opgezette Artis Geologisch Museum. De collectie edelstenen uit 1934 is daar niet bij; deze zijn in 1975 bij een inbraak gestolen. De rest van de museumcollectie blijft achter in diverse opslagruimten op het Roeterseiland en in Amsterdam-Noord. In 2003 wordt een deel van de goed gedocumenteerde stenen en fossielen overgedragen aan de natuurhistorische musea in Leiden, Maastricht en Nijmegen en aan het geologisch onderzoekscentrum in Bandung. De zending naar Indonesië bestaat uit materiaal dat door studenten van professor H.A. Brouwer in de jaren 1920-1930 is verzameld. Het grootste deel van de resterende stenen, met een gewicht van ongeveer zeventigduizend kilo, belandt in de vergruizer. Van enkele stenencollecties resteert nog een aantal opbergdoosjes met beschrijving van de soort en vindplaats van het gesteente. In Artis heeft het Geologisch Museum drie tentoonstellingsruimten. De medewerkers geven les aan leerlingen van het primair, secundair en universitair onderwijs. Het museum is een kort leven beschoren en wordt in 2013 gesloten. Delen van de collectie worden in Artis behouden voor het nieuwe Groote Museum, andere delen vinden onderdak in het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit (Naturalis) in Leiden.

Doosjes met opschriften uit de collectie Regionale Geologie.

Originele stenencasten uit het Geologisch Instituut in de opslagruimte van het Artis Geologisch Museum.

Expositie Ontwikkeling van het leven op Aarde van Pre-Cambrium tot Recent.

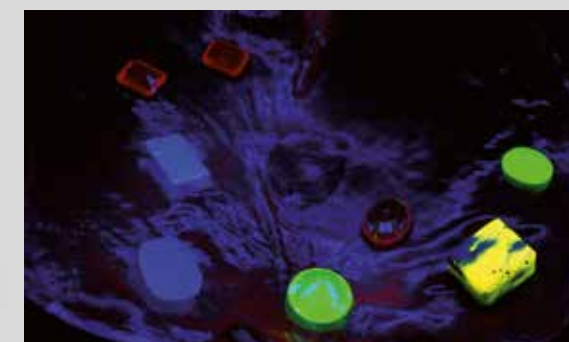
Artis les Terug in de tijd.

Fluoriet.

Ammoniet *Arietites bucklandi* uit Jura-afzettingen van Baden-Württemberg.

Fluorescentie.

Geologische Vereniging, SGIA en GUA

In 1932, enkele jaren voor de oplevering van het Geologisch Instituut, richten geologie studenten een studievereniging op, de Geologische Vereniging (GV). Tot de opheffing van de studie geologie aan de Universiteit van Amsterdam blijft er – in verschillende vormen en onder wisselende namen – een studievereniging bestaan. Ze is een bindende factor in de samenleving op het instituut die zichtbaar wordt in de vorm van bulletins. In de loop der jaren krijgen deze bulletins steeds nieuwe gezichten.

Het eind van de studie geologie aan de UvA betekent tevens het eind van de studievereniging maar is direct aanleiding tot het aangaan van de Stichting Geologisch Instituut Amsterdam (SGIA). Beter dan de omschrijving van de Geologische Vereniging uit 1932 kan de doelstelling van SGIA niet worden geformuleerd: “...het vastleggen van alle wederwaardigheden van ons instituut; last – not least – het scheppen van een vereniging waarin de gemeenschappelijke studie aan het Geologisch Instituut de bindende schakel zou zijn tussen alle studerende en later ook een aangenaam toevluchtsoord voor al wie hier eens geologie studeerde”.

SGIA beheert een website met enkele honderden foto's en tal van documenten over het Geologisch Instituut en over de personen die geschiedenis maakten in dit Instituut. Een uitgebreide versie van de geschiedenis van het instituut komt binnenkort beschikbaar op de SGIA-website: www.sgia.nl

De Stichting Geologische Uitgaven Amsterdam (GUA) is eveneens een door studenten tot stand gekomen organisatie die vanaf 1971 tot doel heeft de uitgave van publicaties op geologisch gebied. Tot 1991 verscheen een 30-tal boekwerken, uitgegeven als *GUA-Papers of Geology*. Nu volgt dan dit boekje.

Omslagen bulletins van de Geologische Studentenvereniging.
Jan. 1953, jan. 1978,
mei 1978, dec. 1980

Hora est

Door de herstructurering van en de bezuiniging op het aardwetenschappelijk onderwijs sneuvelt in 1984 de opleiding in de geologie en geofysica aan de Universiteit van Amsterdam. In 1988 verdwijnen het meubilair en de laatste stenen uit het Geologisch Instituut. Het pand wordt in de jaren tachtig en negentig door de Dienst Bouw en Huisvesting van de Universiteit van Amsterdam grondig verbouwd, waardoor het interieur aan schoonheid heeft ingeboet. In de jaren '90 worden de Kleine en de Grote Collegezaal afgebroken en maken de museumzalen plaats voor kamers en laboratoria. De karakteristieke grijze stalen ramen met origineel hang- en sluitwerk zijn vervangen door grover geprofileerde kozijnen van witte kunststof. Gedurende die werkzaamheden lopen enkele terracotta gevelbeelden van Hildo Krop schade op. In 1999 worden de kleine vloertegels ingewisseld voor tegels van een groter formaat, met een kleur en uitstraling die niet goed refereert aan het oorspronkelijke werk.

Niet tegenstaande al deze ingrepen is de oorspronkelijke hoofdstructuur van het instituutsgebouw en de uit de bouwtijd daterende versieringen aan buiten- en binnenzijde nog altijd aanwezig. Het samenspel van de gebruikte bouwmaterialen en de uitingen van beeldende kunst maken het Geologisch Instituut tot een rijk en geschakeerd geheel. Met de status van gemeentelijk monument zal het gebouw van blijvende waarde zijn voor het cultureel erfgoed van de Universiteit van Amsterdam.

Studenten, docenten en technisch en administratief personeel van het Geologisch Instituut. 1988

Colofon

Tekst

Wim Dubelaar, Harm Rondeel & Kees de Jong

Foto's

Harm Rondeel, Wim Dubelaar, Kees van der Veer, Kees de Jong, website www.sgia.nl,
Stadsarchief Amsterdam, Artis fotoarchief: Fred Nordheim, Ronald van Weeren

Vormgeving

Kees van der Veer

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van
Amsterdams Universiteitsfonds
TNO-Geologische Dienst Nederland
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Koninklijk Nederlands Geologisch en Mijnbouwkundig Genootschap
Stichting Geologisch Instituut Amsterdam

Uitgave

Stichting Geologische Uitgaven Amsterdam (GUA) 2022
Copyright: auteurs en GUA

ISBN 978-90-9036612-8

Geraadpleegde bronnen

Dubelaar, C.W., 1984. Steenrijk Amsterdam. Een geologische stadswandeling.
KNNV Natuurhistorische bibliotheek, Hoogwoud, 88 p.

Jong, K. de, 1986. Het Geologisch Museum van de Universiteit van Amsterdam.
In: GEA, vol. 19, nr.4, 117-120.

Lagerweij-Polak, E.J., 1992. Hildo Krop: beeldhouwer.
Monografieën van Nederlandse kunstenaars 10, 144 p.

Smit, J., 2011. Beschrijving van Nieuwe Achtergracht 129 (gebouw D).
Interne notitie Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten & Archeologie, 6 p.

Smit, J., 2015. Waardering van Nieuwe Prinsengracht 130 (gebouw G).
Interne notitie Gemeente Amsterdam Bureau Monumenten & Archeologie, 5 p.

Wolthekker, D., 2003. Afscheid van zwerfstenen. In : Folia 36, jaargang 56, 06-06-2003, 10-11.

Algemeen Handelsblad, ochtendblad en avondblad van 8 mei 1934.
Het Paleis der gesteenten. Geologisch Instituut geopend.

GSVA bulletin 1984. Speciale Lustrumuitgave 50 jaar Geologisch Instituut.
Een weergave van de voordrachten gehouden op 8 mei 1984.

Website Stichting Geologisch Instituut Amsterdam: www.sgia.nl

AMSTERDAMS UNIVERSITEITSFONDS

Geologische Dienst
Nederland

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

